Sklonidbeni sustav imenica ženskoga roda u slavenskim jezicima

Nuk, Nataša

Master's thesis / Diplomski rad

2011

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:142:177692

Rights / Prava: In copyright / Zaštićeno autorskim pravom.

Download date / Datum preuzimanja: **2024-03-28**

FILOZOFSKI FAKULTET
SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

Repository / Repozitorij:

FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek

zir.nsk.hr

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

dabar
DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku
Filozofski fakultet
Diplomski studij hrvatskog jezika i književnosti

Nataša Nuk

Sklonidbeni sustav imenica ženskog roda u slavenskim jezicima

Diplomski rad

Mentor: prof. dr. sc. Ivan Jurčević

Osijek, 2011.

SAŽETAK

Stručnjaci smatraju da se indoeuropski prajezik govorio negdje oko petog ili šestog tisućljeća prije nove ere, a s obzirom na vrijeme kada se upotrebljavao ne postoje pisani povijesni izvori tog jezika već o njegovim osobinama saznajemo na temelju rekonstrukcija. Po broju govornika, indoeuropski jezici danas pripadaju najvećoj jezičnoj porodici na svijetu. Jedna grana indoeuropske jezične porodice su baltoslavenski jezici koji su se u davnoj prošlosti razdvojili na baltijsku i slavensku granu. Iz slavenskog se ogranka razvio praslavenski jezik kao zajednički predak svih slavenskih jezika. Najstariji književni jezik gotovo svih slavenskih naroda je staroslavenski, a njegov se nastanak veže uz djelovanje svete braće Ćirila i Metoda u drugoj polovici 9. stoljeća. Stvaranje se prvog književnog jezika, staroslavenskog, naziva općeslavensko razdoblje. Općeslavenskim ga nazivaju zbog jezičnih promjena koje su zahvatile gotovo sve slavenske narode pa makar i u samo jednom razdoblju njihove povijesti. Praslavenski je jezik imao tri roda, tri broja i sedam padeža te devet različitih osnova. Vrlo je teško sa sigurnošću odrediti koje su imenice naslijeđene iz općeslavenskog, a koje iz praslavenskog jezika. Rad će prikazati kako se praslavenska sklonidba imenica ženskog roda odrazila na sklonidbe ženskoga roda u hrvatskom, češkom i ruskom. Tako se npr. glavna ženska promjena (*a/ja*, *i*-promjena) zadržala u gotovo svim jezicima. U hrvatskom je jeziku *a/ja*-promjena prešla u jedinstvenu *e*-promjenu ženskog roda i izgubila se razlika između "tvrdih" i "mekih" osnova, dok je u češkom i ruskom puno bolje sačuvana razlika između osnova na "meki" i "tvrdi" konsonant.

Ključne riječi: sklonidba imenica, staroslavenski jezik, hrvatski jezik, češki jezik, ruski jezik

SADRŽAJ

UVOD ……..……..1

1. Izumiranje jezika…….……2

1.1. Raznolikost jezika ……2

1.2. Indoeuropski jezici i genetska srodnost ……...3

1.3. Baltoslavenski jezici ……5

2. Povijesni razvoj slavenskih jezika – praslavenski i staroslavenski …….6

2.1.Gramatička obilježja praslavenskog i staroslavenskog jezika ……...7

3. Suvremeni slavenski jezici ……..9

3.1.Hrvatski jezik ……9

3.2.Češki jezik ……11

3.3.Ruski jezik ……12

4. Sklonidbeni sustav imenica ženskog roda u slavenskim jezicima ……..…..……13

4.1. Sklonidba imenica a/ja-osnova ……...13

4.2. Sklonidba imenica i-osnove ženskog roda ……..19

4.3. Sklonidba imenica s v-osnovom ……22

4.4. Sklonidba imenica s r-osnovom ……..24

5. Zaključak o sklonidbi imenica ženskog roda u slavenskim jezicima ……..27

UVOD

Suvremeni slavenski jezici razvili su se iz praslavenskog jezika, on im je zajednički jezik-predak. U ovom radu uspoređivat će se sklonidbeni sustav imenica ženskog roda iz praslavenskog, staroslavenskog, hrvatskog, češkog i ruskog, odnosno kako se u tim jezicima odrazila pojedina sklonidba imenica ženskog roda s obzirom na praslavenski deklinacijski sustav.

Rad je podijeljen u pet poglavlja kroz koja je prikazana raznolikost jezika, navedeni su bitni podatci za svaki jezik koji se obrađuje te kako se razvijao deklinacijski sustav imenica od praslavenskog do suvremenih slavenskih jezika. Prvo poglavlje govori o izumiranju jeziku, o jezičnoj raznolikosti koja može biti apsolutna, genetska i tipološka te o indoeuropskim jezicima u koje pripadaju i baltoslavenski jezici. U drugom je poglavlju opširnije prikazan povijesni razvoj i gramatička obilježja slavenskih jezika, praslavenskog i staroslavenskog. Treće poglavlje prikazuje kako se u suvremenim slavenskim jezicima (hrvatski, češki i ruski) odrazila pojedina sklonidba imenica ženskog roda, naveden je i povijesni razvoj te kakav je u pogledu morfologije. U četvrtom se poglavlju nalazi komparacija sklonidbe imenica ženskog roda praslavenskog, staroslavenskog i odabranih suvremenih jezika. Posljednje poglavlje odnosi se na sažetak najvažnijih činjenica vezanih uz sklonidbu imenica ženskog jezika od praslavenskog do suvremenih jezika.

Pri pisanju rada korištena je stručna literatura, pri čemu se posebno ističe literatura priznatih hrvatskih poredbenih jezikoslovaca Josipa Hamma, Stjepana Ivšića i Ranka Matasovića.

1. Izumiranje jezika

Od kada postoji ljudska vrsta, postoji i izumiranje jezika. Mnogi su razlozi zašto pojedini jezici nestaju. Neki od razloga mogu biti prirodne katastrofe zbog kojih može nestati cijela jedna skupina govornika, nekog manjeg govornog područja. Također, razlog može biti i nametanje jezika jedne skupine govornika drugoj. U svakom slučaju, govornici bi bili izloženi nekom kulturnom, gospodarskom ili političkom pritisku druge skupine. U Europi je tijekom svega nekoliko stotina godina nestao veliki broj jezika, a s dolaskom prosvjetiteljstva nestali su i posljednji govornici staropruskog, korničkog i polapskog jezika. U današnje se vrijeme mnogi lingvisti trude izumiranje jezika svesti na minimum jer smatraju kako izumiranje dovodi do osiromašivanja bogatstva ljudske vrste, te se budućim generacijama time oduzima prilika da upoznaju jedan bitan vid različitosti među ljudima. Isto tako, savjest današnjih lingvisti nalaže kako bi jezike u izumiranju trebalo što detaljnije zabilježiti i opisati, kako bi postojao barem nekakav dokaz njegova postojanja.

1.1. Raznolikost jezika

Jezici se međusobno dosta razlikuju, ali postoje granice do kojih se jezici mogu razlikovati. Postoje određena univerzalna pravila koja dijele svi jezici svijeta i za koja se može reći da ih dijete ne mora naučiti kada uči materinji jezik. Unutar te jezične univerzalije možemo govoriti o naglascima, slogu, morfemu itd. Kada govorimo o vrstama riječi, iz gramatika indoeuropskih jezika vidimo desetak vrsta riječi između kojih su: imenice, glagoli, pridjevi, prilozi, zamjenice. „Međutim, mnogi jezici nemaju neke od navedenih vrsta riječi, odnosno u njima se pojedine vrste riječi ni po kojim morfološkim ili sintaktičkim osobitostima ne razlikuju od drugih.“[1] U jezicima s morfologijom postoje i gramatičke kategorije, odnosno, one postoje u jezicima u kojima se riječi određene vrste mogu pojavljivati. Obično imamo podjelu na imeničke i glagolske kategorije. Najčešće gramatičke kategorije imenica su rod, broj, padež, posvojnost i određenost. No, takve kategorije nisu obvezno prisutne u svim jezicima. Pa tako se, npr. u Hrvatskom jeziku ne izražava kategorija određenosti. Stoga, kada govorimo o jezičnoj raznolikosti, tada govorimo o apsolutnoj jezičnoj raznolikosti, genetskoj i tipološkoj.

[1] Matasović, Ranko, 2005: 71.

1) apsolutna jezična raznolikost odnosi se prije svega na ukupan broj jezika koji se govore na nekom teritoriju, a danas se na Zemlji govori oko 6000 jezika
2) genetska jezična raznolikost odnosi se na broj jezičnih porodica koje postoje na nekom području. Tako je npr. Europa primjer kontinenta razmjerno malene genetske raznolikosti
3) tipološka jezična raznolikost prikazuje kako nisu svi jezici međusobno podjednako različiti. Raznolikost nekog jezika ovisi i o jezičnoj povijesti tog područja i jezika koji se ondje govori. Tako npr. između Hrvatskog i Slovenskog postoje puno manje razlike nego u usporedbi s Mađarskim.

1.2. Indoeuropski jezici i genetska srodnost

Jezici su genetski srodni, ako su se razvili iz istog izvora, odnosno iz istog jezika-pretka. Jezici nastali iz istog jezika-pretka razlikuju se samo po načinu kako su nastali, a ne po svojem podrijetlu. Nakon što se dokaže genetska srodnost nekog jezika, stručnjaci rade rekonstrukciju prajezika iz kojeg su se ti jezici razvili. Uz pomoć rekonstrukcije preciznije se razjašnjavaju povijesni procesi uslijed kojih su oblikovane strukture posvjedočenih jezika-potomaka, te se tako stvara dublja predodžba o genetskoj srodnosti. Postoje formalna, materijalna i prostorno-vremenska razina rekonstrukcije. Genetska klasifikacija nije jednako uznapredovala u svim dijelovima svijeta. U nekim su dijelovima genetski odnosi više-manje jasni, ali postoje i jezici u kojima se ti odnosi tek naslućuju. No, indoeuropski se jezik smatra jednim od najbolje istraženih jezičnih porodica među jezicima svijeta. Stručnjaci smatraju da se indoeuropski prajezik govorio negdje oko petog ili šestog tisućljeća prije nove ere, a s obzirom na vrijeme kada se upotrebljavao ne postoje pisani povijesni izvori tog jezika već se „dokazi“ temelje samo na rekonstrukciji nastaloj na temelju povijesno posvjedočenih jezika. „William Jones je prvi pretpostavio indoeuropsku jezičnu porodicu u više-manje današnjem smislu, i time otvorio put istraživačima koji su iznijeli i formalne dokaze genetske srodnosti indoeuropskih srodnosti…“[2]

Prema tome kako se u kojem jeziku izgovara riječ sto, razlikuju se dvije grupe u indoeuropskim jezicima. Ujedno to možemo nazvati i tradicionalnom podjelom jezika:

1. kentumski jezici (sto-centum), a odnose se na promjenu palatalnog k’ u velarno k. Naziva se još i zapadnoindoeuropska skupina.

[2] Matasović, Ranko, 2001: 120.

2. satemski jezici (sto-satəm), palatalno se k’ reflektiralo u palatalni spirant. Naziva se još i istočnoindoeuropskom skupinom.

Mnogi stručnjaci smatraju da su već u indoeuropskom prajeziku postojale dvije grupe dijalekata, odnosno da je postojala jedna grupa u kojoj je k’ > k i druga u kojoj se čuvala razlika između k’ > k. Indoeuropski je jezik bio sufiksalan, odnosno imao je sufikse i samo jedan infiks (morfem –n), a prefikasa nije imao. U indoeuropskom prajeziku riječi se sastoje od korijena i sufikasa, a posljednji se sufiks u riječi naziva nastavkom što u pravilu znači da može izražavati više gramatičkih kategorija. Imenske riječi u praindoeuropskom jeziku sadrže rod, broj i padež. Padeža ima osam, a uz standardne padeže pridodan je ablativ. Unutar kategorije roda postoje jednina, množina i dvojina, a u suvremenim slavenskim jezicima dvojina je zadržana jedino u slovenskom i lužičkom jeziku. Unutar indoeuropskog prajezika postojalo je nekoliko deklinacijskih tipova koji su se razlikovali po završnom fonemu osnove (promjenjive i nepromjenjive osnove).

Po broju govornika, indoeuropski jezici pripadaju najvećoj jezičnoj porodici na svijetu danas. Indoeuropski jezik, prema današnjim saznanjima, možemo podijeliti na sljedeće grane:[3]

1) Anatolijski jezici - svi su izumrli
2) Indoiranski jezici:
    a) indijski
    b) iranski jezici
3) Grčki
4) Italski jezici:
    a) oksičko-umbrijsku granu
    b) latinsko-faliskičku granu
5) Keltski jezici:
    a) P-keltska grana
    b) Q- keltska grana
6) Germanski jezici se tradicionalno dijele na tri grane:
    a) istočna
    b) sjeverna ili nordijska grana
    c) zapadnogermanski jezici
7) Armenski

[3] Više o navedenim granama i jezicima vidi u: Matasović, Ranko, 2001: 120.

8) Baltoslavenski jezici:
    a) baltijska grana
    b) slavenska grana (južnoslavenski, istočnoslavenski, zapadnoslavenski)
9) Albanski
10) Toharski jezici

1.3. Baltoslavenski jezici

Lingvisti se slažu da je postojao baltoslavenski prajezik, iz kojega su se razvili svi baltijski i slavenski jezici. Baltoslavenski jezici tradicionalno se dijele na baltijsku i slavensku granu, ali postoji i podjela prema kojoj se dijeli na istočnobaltijsku, zapadnobaltijsku i slavensku granu. Tu su podjeli prvi predložili ruski lingvisti Ivanov i Toporov, a neki stručnjaci upravo tu drugu podjelu smatraju vjerojatnijom, ali iz određenih razloga nitko od njih nije iznio dokaze kojima bi potvrdili svoje slaganje. Budući da je u većini literature navedena samo tradicionalna podjela i u ovome ćemo se radu držati upravo te podjele. Prema tome, baltijska se grupa dijeli na istočnu i zapadnu, odnosno litavski i latvijski te izumrle jatvinški i staropruski. Slavenska se grupa tradicionalno dijeli na:

a) istočnoslavenske jezike (bjeloruski, ruski, rusinski, ukrajinski, zapadnopoleški)
b) zapadnoslavenske (češki, donjolužički, gornjolužički, kašupski, poljski, polapski i pomaranski, slovački)
c) južnoslavenske (banatskobugarski, bugarski, bosanski, gradišćanskohrvatski, hrvatski, makedonski, moliškoslavenski, rezijski, slovenski, srpski, srpskohrvatski)

Osim srpskog, bugarskog, makedonskog i svih istočnoslavenskih jezika koji se pišu ćirilicom, ostali se slavenski jezici pišu latinicom.

2. Povijesni razvoj slavenskih jezika – praslavenski i staroslavenski

Iz slavenskog se ogranka razvio praslavenski jezik kao zajednički predak svih slavenskih jezika. Praslavenski jezik nije bilježen, o njegovim osobinama saznajemo na temelju rekonstrukcija. Najstarija sačuvana slavenska predaja o vlastitom podrijetlu veže Slavene uz Podunavlje, a dokaz o tome nalazi se u Kijevskom ljetopisu iz 11. st.[4] Postoje razne teorije o porijeklu Slavena i nastanku praslavenskog jezika. Nakon stvaranja Slavenskog zajedništva na dunavskoj granici Bizanta, zbog lakše komunikacije govornika, razvila se neka vrsta *koiné* „zajedničkog naddijalektalnog idioma koji nazivamo praslavenskim".[5] Vrijeme nastanka Slavena kao pripadnika etničke zajednice seže u 6. st. pa se smatra da se i praslavenski jezik govorio oko 6./ 7. stoljeća. U 7. se stoljeću praslavenski proširio na područje od juga Grčke, pa sve do sjeverozapada Rusije.

Najstariji književni jezik gotovo svih slavenskih naroda je staroslavenski i važno je naglasiti da on nije predak svih slavenskih jezika. Prvi tekstovi na staroslavenskom jeziku pojavljuju se u 9. st. Istraživači su staroslavenski jezik od samog njegovog početka različito nazivali: staroslavenski, starocrkvenoslavenski, crkvenoslavenski, staromakedonski itd. No, najčešće upotrebljavani termin je upravo staroslavenski jezik. Osnovica je tog jezika južnoslavenska (makedonska), a nadgradnja općeslavenska. Već je u prvim staroslavenskim spomenicima jasno da je sintaksa razvedena, leksik bogat, a stilistika iznijansirana. Nastanak se staroslavenskoga jezika veže uz djelovanje svete braće Ćirila i Metoda u drugoj polovici 9. stoljeća. Oni su stvorili pismo Slavenima, napisali knjige na njihovom jeziku te uveli slavenski jezik u javnu upotrebu. Stvaranje se prvog književnog jezika – staroslavenskog, naziva općeslavensko razdoblje. Općeslavenskim ga nazivaju zbog jezičnih promjena koje su zahvatile gotovo sve slavenske narode pa makar i u samo jednom razdoblju njihove povijesti. Upravo zbog toga bio je to „nadnacionalni jezik slavenskog književnog srednjovjekovlja".[6] Najstariji slavenski spomenici pisani su glagoljicom ili ćirilicom. U samom je početku glagoljica i ćirilica po rasprostranjenosti bila podjednaka, ali kasnije dolazi do nejednakosti. S vremenom dolazi do povlačenja glagoljice jer su latinica i ćirilica dobile veliku društvenu i gospodarsku moć, koja je potisnula glagoljicu.

Činjenica je da iz vremena Solunske braće nema sačuvanih tekstova, a najstariji pronađeni tekstovi pripadaju 10. ili 11. stoljeću, pa se oni smatraju vjernom slikom jezika prvotnih slavenskih prijevoda. Ti se tekstovi nazivaju staroslavenskim kanonom jer se na njima

[4] Matasović navedeno potkrjepljuje citatom preuzetim od Niederlea 1922: 27.
[5] Matasović, Ranko, 2008: 44.
[6] Damjanović, Stjepan, 2004: 29.

temelji proučavanje staroslavenske gramatike. Točno se vrijeme nastanka pojedinih spisa ne zna, ali se pomoću jezične i paleografske studije odredilo približno vrijeme. Spomenici su pisani ili ćirilicom ili glagoljicom. „Isprva su ti tekstovi pisani glaholjicom, pismom koje je izmislio Konstantin, no do kraja 9. st., pod utjecajem Bugarske, sve se više širi ćirilica, koja predstavlja adaptirani oblik grčke majaskule.“[7] U spomenike pisane ćirilicom ubrajamo *Savinu knjigu, Suprasaljski zbornik, Eninski apostol,* a izdvojeno je i šest važnijih ćiriličnih fragmenata *Listići Undoljskoga, Hilandarski odlomci, Zografski listići...* Glagoljični su spomenici *Kijevski listići, Zografsko evanđelje, Marijino evanđelje, Assemanijevo evanđeljem, Sinajski psaltir* i dr. U svojoj je osnovi staroslavenski jezik, jezik okolice Soluna i pomoću njega je sveta braća morala pisati svoje svete spise, pa se pretpostavlja da su oni zaslužni za određene modifikacije koje je taj jezik doživio, a sve sa svrhom stvaranja naddijalekta. S obzirom na to, smatra se da su upravo ti prijevodi izvršili poprilično velik utjecaj na slavensku pismenost. Najveći je utjecaj tih promjena vidljiv kod Hrvata jer se tamo slavensko bogoslužje vršilo sve do 19. stoljeća, a ističe se i kod Slavena, Bugara i Srba. Pojedine su slavenske sredine pokušavale kopirati jezik slavenskih kanona, ali nisu se mogli riješiti utjecaja svog dijalekta pa se zato javljaju različite redakcije staroslavenskog jezika, oko kojih i danas postoje dvojbe.[8]

2.1. Gramatička obilježja praslavenskog i staroslavenskog jezika

Praslavenski je jezik izašao iz praindoeuropske zajednice prilično osiromašen. Sačuvana su sva tri roda i broja, a broj padeža se smanjio, izgubio se ablativ. Uz jedninu (singular) i množinu (plural) postojala je i dvojina (dual), a služila je za označivanje dvaju predmeta. Dvojina ima uvijek jedan oblik za N, A i V, jedan za G i L i jedan za D i I. Izgubile su se i atematske osnove, a izgubljene su i neke tematske, npr. nema *e*-osnove. U praslavenskom dobu dolazi do razvitka „posebnog sustava koji se zatim u svojim najbitnijim odlikama održao i u staroslavenskom jeziku“.[9] Teško je utvrditi koje su imenice nastale u praslavenskom, a koje su stvorene u općeslavenskom jeziku pa se tako za neke imenice koje imaju isti sufiks stavljaju u jedno razdoblje, a neke opet u drugo, bez jasnog razloga.

Staroslavenski je jezik također sačuvao sva tri roda i broja iz praslavenskog naslijeđa. Najveća mu je sličnost s praslavenskim jer ne možemo osporiti da mu je on ipak jezik predak, ali

[7] Matasović, Ranko, 2008: 31.
[8] Matasović ne vidi dvojbe oko postojanja crkvenoslavenske redakcije, odnosno crkvenoslavenskoga, više u: Matasović, Ranko, 2008: 32.
[9] Više o posebnom sustavu vidi u: Hamm, Josip, 1974: 114.

današnjim se proučavanjima sve više uočava sličnost sa suvremenim jezicima. U morfologiji staroslavenskih imenskih riječi došlo je do suprotstavljanja osnove (nositelj leksičkog značenja riječi) i nastavka (nositelj gramatičkog značenja riječi). U staroslavenskim je gramatikama uobičajeno dijeliti imenice u sklonidbene vrste prema završetku njihove osnove, koja je mogla završavati na samoglasnik ili na suglasnik. Tu je podjelu staroslavenski naslijedio iz praslavenskoga, a ovaj iz praindoeuropskog jezika.

Što se tiče sklonidbe imenica ženskog roda, u staroslavenskom je jeziku postojala *ā-/jā* osnova, koja je ujedno i glavna promjena ženskog roda, zatim *i*-osnova, *v*-osnova te konsonantska *r*-osnova.

→ *ā*-sklonidba (tvrda, nepalatalna osnova) je nastala od indoeuropskih osnova na *–eh_2, koje su bile većinom ženskog roda uz nekoliko iznimaka muškog roda. *Jā*-sklonidba (meka, palatalna osnova) nastala je od osnova na *yeh_2 i bila je podvrsta *ā*-osnova. Zbog promjena izazvanih djelovanjem palatalnih suglasnika, u općeslavenskom su se razdoblju, *jā*-osnove odvojile u posebnu deklinacijsku vrstu. Zbog velikog broja opreka u praslavenskom su jeziku postojale dvije inačice glavne promjene ženskog roda.

→ U indoeuropskom je prajeziku *i*-osnova mogla biti i muškog i ženskog roda, takvo se stanje odrazilo i u kasnije sklonidbe. U indoeuropskom je jeziku za ženski rod postojao i poseban tip deklinacije koji je bio izveden iz *o*-osnove, dodao mu se sufiks *-i-h_2. No, već je u praslavenskom počeo gubiti svoje postojanje, da bi se na kraju u potpunosti stopio s *ja*-osnovom.

→ U *v*-osnove pripadaju isključivo imenice ženskog roda. U indoeuropskom je jeziku bilo v- osnova koje su pripadale korjenitom slogu ili osnovi.[10] U velikom se broju slučajeva te osnove povode za *i*-osnovama.

→ Od r-osnova su u praslavenskom jeziku ostale samo dvije imenice *mati* i *dъ̀ći*. *R*-osnove u velikom su broju prešle u *a*-osnove i *o*-osnove.

[10] Više o navedenom vidi u: Ivšić, Stjepan, 1970: 199.

3. Suvremeni slavenski jezici

U nastavku ovog rada prikazat ću kako se u suvremenim slavenskim jezicima odrazila pojedina sklonidba imenica ženskog roda. Navest ću bitne podatke za svaki jezik koji ću obrađivati, njegov povijesni razvoj te kakav je u pogledu morfologije. Također ću napraviti komparaciju sklonidbe imenica ženskog roda praslavenskog, staroslavenskog i odabranih suvremenih jezika. Od suvremenih ću jezika obrađivati hrvatski, češki i ruski jezik.

3.1. Hrvatski jezik

Hrvatska pripada zapadnoj skupini južnoslavenskih jezika. Standardni jezik Hrvata je hrvatski jezik, a službeno pismo je latinica. Postoje tri narječja štokavski, kajkavski i čakavski čije su razlike tijekom stoljeća postajale sve veće. Nazivi za ta narječja potječu od upitno odnosnih zamjenica što, ča i kaj. Prema izgovoru staroga glasa koji nazivamo „jat“, hrvatski se govori još dijele na ekavske (*dete*), ikavske (*dite*) i ijekavske (*dijete*). Osnovica je današnjeg hrvatskog književnog jezika novoštokavsko narječje koje je kod Hrvata bilo većinsko u odnosu na kajkavsko i čakavsko. Abeceda se sastoji od 27 slova i tri dvoslova kojima se označava sveukupno 30 fonema. Za hrvatsku je abecedu bitan Gaj, on je reformirao hrvatsku abecedu te za svaki glas u hrvatskom jeziku rabi po jedan znak u hrvatskom latiničnom pismu, zbog toga se po njemu Hrvatska abeceda naziva još i Gajica. Kroz povijest je hrvatski jezik imao različite nazive, a uz hrvatski jezik je najčešće nazivan ilirski ili slovinski. Do raspada Savezne Republike Jugoslavije hrvatski je uz srpski činio inačicu hrvatskosrpskoga jezika.

Što se tiče morfologije u hrvatskom jeziku razlikujemo promjenjive i nepromjenjive vrste riječi. U promjenjive se riječi ubrajaju imenice, pridjevi, zamjenice, brojevi, glagoli, a u nepromjenjive vrste riječi prilozi, prijedlozi, veznici, čestice, uzvici. „Morfologija hrvatskog jezika, kao i svih slavenskih jezika, ima uglavnom tročlani fleksijski sustav s imenskom, zamjeničkom i glagolskom fleksijom.“[11] U hrvatskom jeziku postoje tri sklonidbene vrste, a naziv su dobile prema genitivnom završetku (*a*-vrsta, *e*-vrsta i *i*-vrsta). Također, razlikujemo tri roda, dva broja i sedam padeža. Dvojina se kao kategorija izgubila tijekom 15. stoljeća, ali su

[11] Rehder, Peter, 2011: 255.

očuvani neki padežni nastavci koji su podrijetlom dvojinski. Među živim jezicima, dvojina se zadržala samo u slovenskom i lužičkom jeziku.

Pod kraj 9. st. Hrvati su nastankom slavenskog bogoslužja dobili i književni jezik, starocrkvenoslavenski i pismo, glagoljicu. Prvi hrvatski pisani spomenik je Bašćanska ploča, napisana oko 1100. godine, a s njom se razvija bogata srednjovjekovna književnost. Hrvatsko se srednjovjekovlje naziva tropismenim jer se uz glagoljicu razvila i zapadna ćirilica (tkz. bosančica) te latinica. „Svi su najstariji rukopisi pisani glagoljicom koja je isprva još bliska svojemu ćirilometodskom izvoru, ali se poslije od njega udaljuje te nastaje karakteristična hrvatska uglata glagoljica.“[12] *Red i zakon* sestara dominikanki u Zadru je najstariji cjeloviti hrvatski tekst pisan latinicom. Tijekom 15. st. u hrvatsku književnost ulazi štokavsko narječje te to označava početak današnjeg književnog jezika. Prva hrvatska tiskana knjiga je *Misal po zakonu rimskog dvora*, tiskana uglatom glagoljicom krajem 15. st. Od 16. st. prevladava latinica, ali se sve do 19. st. sačuvala i glagoljica u bogoslužju Senjske biskupije. Na samom kraju 16. st. Hrvati su imali dva samostalna rječnika, ali samo jedan objavljen u tisku, Vrančićev Dictionar. Prva hrvatska tiskana gramatika *Instititionum linguaa illyricae* objavljena je u 17.st., autor joj je Bartol Kašić.

Tijekom 18. st. dolazi do jačanja ikavskih tekstova nad ijekavskim, a književne su teme sada bile namijenjene puno većem krugu čitalaca. Pisci ikavske Slavonije shvatili su to kao obvezu da izrade gramatike i rječnike te se ubrzo pojavljuju tri gramatike u nekoliko izdanja. Vrlo važnu ulogu u afirmiranju književnog jezika ima Katančićev potpuni prijevod *Svetoga Pisma staroga i novoga zavjeta* iz latinskog u štokavsku ikavicu. Druga je polovica 19.st. obilježena pojavom filoloških škola, a one su zaslužne za postavljanje i rješavanje važnih pitanja u vezi s daljnjom izgradnjom standardnog jezika. Kao materinskim, hrvatskim se jezikom danas služi oko 6 milijuna ljudi. Hrvatski je službeni jezik u Republici Hrvatskoj te jedan od službenih jezika u Bosni i Hercegovini. Također, hrvatskim se jezikom služe i pripadnici hrvatske etničke i jezične manjine u brojnim državama u kojima žive pripadnici hrvatske jezične zajednice.

3.2. Češki jezik

Na samom se početku češki jezik pisao na staroslavenskom, kao i kod ostalih slavenskih

[12] Matasović, Ranko, 2008: 36.

naroda, no već se u 15. st. razvio kao jezik visoke kulture. Najstariji su češki spomenici nastali na prijelazu iz 12. u 13. st. Osnova je standardnog češkog jezika srednjočeški govor, pogotovo govor Praga. Književni se češki jezik uvelike razlikuje od sveopćeg češkog govornog jezika, a njegov je pravopis „bitno utjecao na pravopise drugih jezika, neposredno ili posredno (slovački, hrvatski, slovenski, litavski, latvijski).“[13] Češka je grafija bitno utjecala na Gajevu reformu hrvatske latinice. Češki je jezik morao proći puristično čišćenje, kao i hrvatski. Povijest se češkog jezika dijeli na četiri razdoblja: pračeški (10./12. st.), staročeški (12./15. st.), srednjočeški (16./18. st.) i novočeški (19./20. st.). Iz staročeškog su razdoblja posvjedočena samo imena i glose u latinskim tekstovima te čehizmi u staroslavenskim tekstovima.

Češki je jezik danas službeni jezik oko 10,5 miliona stanovnika Češke. Najveća se češka dijaspora nalazi u Sjedinjenim Američkim Državama, a procjenjuje se da ih ondje ima oko pola miliona, dok ih u ostalim dijelovima Amerike i pojedinim evropskim zemljama ima nekoliko desetaka tisuća. Češko je pismo latinica koja je od Husova vremena proširena dijakritičkim znakovima kvačicama (označavaju mekoću suglasnika), crticama (označavaju dužinu samoglasnika) te apostrofima koji se pišu direktno uz malo slovo d ili t (slični su suglasnicima đ i ć). Glasovni se sustav u češkom jeziku sastoji od 10 samoglasnika, 18 suglasnika i 6 sonantnih fonema.

U češkoj je morfologiji došlo do jačanja kategorije živosti te „stvaranja genitivno-akuzativnih oblika i do daljnje diferencijacije padežnih oblika osobito u množini.“[14] Razvilo se nekoliko tipova triju deklinacijskih vrsta, kojoj pripadaju imenske (imenice i imenski pridjevi), zamjeničke (zamjenice i neki brojevi) te složene sklonidbene vrste (pridjevi, nekoliko imenica i ostali brojevi). Kao i u ruskom i hrvatskom nestala je dvojina, odnosno zadržala se samo u nazivima dijelova ljudskog tijela. Zadržao je imenice s tvrdim i mekim završnim suglasnikom, a svaki je od tri roda stvorio vlastitu paradigmu s vlastitim završecima. Stvaranje paradigmi s vlastitim završecima znači da nema jake i mješovite deklinacije. Što se tiče padeža, izražava se u sedam padežnih oblika, a razlike su između tvrde i meke sklonidbene inačice jače izražene nego kod ostalih jezika.

3.3. Ruski jezik

Ruski pripada istočnoslavenskoj skupini jezika. Oko 150 milijuna ljudi smatra ruski jezik

[13] Kapović, Mate, 2008: 108.
[14] Rehder, Peter, 2011., 212.

svojim materinjim jezikom, a u Rusiji njime govori preko 130 milijuna ljudi. Ruskim danas govore i brojni govornici zemalja bivšeg SSSR-a. Kao slavenski jezik više ili manje je srodan drugim slavenskim jezicima, uključujući hrvatski jezik. Sličnost je vidljiva u glasovnoj strukturi, oblicima riječi, sastavu i oblikovanju rečenica, a osobito u rječniku. Računa se da je oko 60% riječi u ruskom i hrvatskom jeziku vrlo slično ili čak zajedničko. Ruski jezik ima dva velika dijalekta sjevernoruski i južnoruski, a pored njih postoji i nekoliko srednjoruskih govora s karakteristikama obaju narječja. Najvažniji je od njih moskovski govor, on je ujedno i osnovica današnjeg ruskog književnog jezika. Danas se ruski jezik nalazi na visokom desetom mjestu među svjetskim jezicima pa je tako i najveći slavenski jezik.

Prva djela staroruske književnosti pisana su na staroslavenskom jeziku koji je bio prvi pisani jezik u Kijevskoj Rusiji. Tijekom 10.st. s južnoslavenskog je područja preuzeta ćirilična azbuka. Rusi se i danas služe ćirilicom kao pismom, a njihova azbuka sadrži 33 znaka. Od tih 33 znaka, 21 je suglasnik i 10 samoglasnika (ъ i ь nemaju glasovne vrijednosti). Prvi put je taj jezik posvjedočen u 11.st., u tekstovima ruske redakcije crkvenoslavenskoga iz kojeg se može izdvojiti *Ostromirovo evanđelje* kao prvo. Kijev i Novgorod uz sebe vežu neke od najstarijih tekstova. Tekstovi, odnosno natpisi pronađeni u Novgorodu pisani su ćirilicom na brezovoj kori i to govornim oblikom sjevernoruskih dijalekata. Najstariji ruski tekstovi iz kijevskog područja pripadaju i najstarijim ukrajinskim tekstovima jer su svi koristili isti općeistočnoslavenski književni jezik, koji je pretrpio veliki utjecaj staroslavenskog jezika.

„Na početku ruske gramatičke tradicije stoje crkvenoslavenske gramatike iz jugozapadne Rusije i Ukrajine od kojih je najpoznatija ona Meletija Smotrickoga iz 1619.“[15] Do oblikovanja suvremenog ruskoj jezika dolazi tek u 18. st. tiskanjem gramatike M. V. Lomonosova. Ruski pripada skupini jezika s bogatom morfologijom. Kada se govori o kategoriji padeža u ruskom nemamo vokativ kao u ostalim slavenskim jezicima. Sadrži šest padeža, tri roda, dva broja te tri sklonidbene vrste. Sklonidbene vrste nisu jednoznačno razvrstane pa se preporučuje pomoću sročnosti određivati rod imenica. Sklonidbene se vrste dijele tako da prvoj pripadaju imenice muškog i srednjeg roda, drugoj imenice ženskog roda na a/ja osnove. Tradicionalno se još prve dvije sklonidbe dijele na tvrde i meke. Trećoj također pripadaju imenice ženskog roda, ali ove imenice završavaju na prednjonepčanik ili piskavac (u pismu su redovito označene mekim glasom ь). Neke ruske imenice imaju samo jedan, nominativni oblik, bez obzira na to koje se padežno pitanje za tu imenicu može postaviti. Posebnost je ruskog jezika postojanje predikativa, koji mogu preuzeti ulogu predikata.

[15] Mihaljević, Milan, 2002: 67.

4. Sklonidbeni sustav imenica ženskog roda u slavenskim jezicima

Vrlo je teško sa sigurnošću odrediti koje su imenice naslijeđene iz općeslavenskog, a koje iz praslavenskog. U staroslavenskom su jeziku postojale glavna promjena muškog i srednjeg roda, odnosno *o*/*jo*-osnove te glavna ženska promjena a/ja-osnove, zatim i-osnove koje su mogle biti ženskog ili muškog roda, te *u*-osnova muškog roda i *v*-osnova ženskog roda. Uz te su promjene postojale još i konsonantske promjene: *n*-osnove muškog i srednjeg roda, *s* i *t*-osnove srednjeg roda i *r*-osnova ženskog roda. Konsonantske su promjene počele nestajati već u praslavenskom jeziku jer su pale pod utjecaj drugih deklinacija. U nastavku ćemo ovoga rada vidjeti kako se odrazila pojedina sklonidba u imenicama ženskoga roda te naglasiti sve specifičnosti vezane uz pojedini jezik s velikim naglaskom na sličnosti, odnosno razlike među odabranim jezicima. Svaka će sklonidba biti prikazana u posebnom poglavlju, a vodilja će biti staroslavenski sklonidbeni sustav kako bismo lakše uočili promjene koje su se dogodile. Također, za svaku sklonidbu odabran je i odgovarajući primjer koji će biti prikazan u tablici kako bi lakše vidjeli i usporedili nastavke u odabranim jezicima.

4.1. Sklonidba imenica a/ja-osnova

Imenice na *a*-osnove bile su u najvećem broju ženskog roda, dok su u baltoslavenskim jezicima postojale i muškog roda. Ta je promjena povukla korijene iz indoeuropskog jezika i tamo je također imala nekoliko iznimaka muškog roda koje su u nominativu jednine imale gramatički morfem *a*, to su npr. riječi *junoša, starosta, sluga* i još neke. Muške su se imenice sklanjale na potpuno isti način kao i ženske. Spomenuli smo već da je *a*-osnova nastala od indoeuropskih osnova na *–eh_2, a *ja*-osnova od *yeh_2. Važno je naglasiti da se u indoeuropskom jeziku nije razlikovala "tvrda" osnova od "meke" osnove, već je postojala jedinstvena *a*-promjena. Do razdiobe je došlo u praslavenskom jeziku, a takvo se stanje zadržalo i u staroslavenskom. U pravilu je u suvremenim jezicima "tvrda" osnova prešla u glavnu sklonidbu imenica ženskog roda.

Važno je razjasniti na što se točno odnosi "meka", a na što "tvrda" osnova. Prema završnom suglasniku osnova razlikuju se:

1. tvrda (nepalatalna ili *ā*-osnova)	2. meka (palatalna ili *jā*-osnova)
p, b – npr. stopa, ryba	č, ž, š - pritьča, mrêža, suša

t, d – npr. lêpota, voda
k, g – npr. rǫka, noga
s, z – npr. rosa, suza
h, v – npr. utêha, glava
m, n – npr. slama, tišina
r, l – npr. gora, hvala

št, žd - pišta, odêžda
c, ʒ - rybica, stьʒa
j - zmiê, [zmija]
l', n', r' - zeml'a, ban'a, večer'a

U hrvatskom, češkom i ruskom ove su se promjene odrazile na sljedeći način:

→ u hrvatskom je jeziku *a/ja*-osnova prešla u jedinstvenu *e*-osnovu ženskog roda i izgubila se razlika između "tvrdih" i "mekih" suglasnika. No, mnogi nastavci zajedničke deklinacije potječu upravo od *ja*-osnova

→ u češkom je jeziku naslijeđeno praslavensko razlikovanje "tvrdih" i "mekih" suglasnika tako da su imenice starih *a*-osnova u suvremenom češkom jeziku prešle u "tvrdu" sklonidbu

→ u ruskom jeziku praslavenske *a*-osnove prešle su u suvremenu rusku *a*-sklonidbu, a u *ja*-sklonidbi provele su se velike promjene

Slijedi slikovni prikaz "tvrdih" i "mekih" sklonidba te njihova usporedba.

Tablica 1: a-osnove ženskog roda (tvrda)

	praslavenski	staroslavenski	hrvatski	češki	ruski
jednina					
N	*slьz-a	slьz -a	suz-a	slz-a	slez-á
G	* slьz -y	slьz -y	suz-ē	slz-y	slez-ý
D	* slьz -ě	slьz -ě	suz-i	slz-ě	slez-é
A	* slьz -ǫ	slьz -ǫ	suz-u	slz-u	slez-ú
V	* slьz -o	slьz -o	suz-o	slz-o	-
L	* slьz -ě	slьz -ě	suz-i	slz-ě	slez-é
I	* slьz -ojǫ	slьz -ojǫ	suz-ōm	slz-ou	slez-ój
dvojina					
N, A, V	* slьz -ě	slьz -ě	-	-	-
G,L	* slьz -u	slьz -u	-	-	-
D,I	* slьz -ama	slьz -ama	-	-	-
množina					

N	* slьz -y	slьz -y	suz-ē	slz-y	slez-y
G	* slьz -ъ	slьz -ъ	suz-ā	slz-ø	slez-ø
D	* slьz -amъ	slьz -amъ	suz-ama	slz-ám	slez-ám
A	* slьz -y	slьz -y	suz-ē	slz-y	slez-y
V	* slьz -y	slьz -y	suz-ē	slz-y	-
L	* slьz -ahъ	slьz -ahъ	suz-ama	slz-ách	slez-áh
I	* slьz -ami	slьz -ami	suz-ama	slz-ami	slez-ámi

Tablica 2: ja-osnove ženskog roda (meka)

	praslavenski	staroslavenski	hrvatski	češki	ruski
jednina					
N	*dosj-a	duš-a	duš-a	duš-e	duš-a
G	*dosj-ę	duš-ę	duš-ē	duš-e	duš-i
D	*dosj-i	duš-i	duš-i	duš-i	duš-é
A	*dosj-ǫ	duš-ǫ	duš-u	duš-i	duš-u
V	*dosj-e	duš-e	duš-o	duš-e	-
L	*dosj-i	duš-i	duš-i	duš-i	duš-é
I	*dosj-ejǫ	duš-ejǫ	duš-ōm	duš-í	duš-oj/u
dvojina					
N, A, V	*dosj-i	duš-i	-	-	-
G,L	*dosj-u	duš-u	-	-	-
D,I	*dosj-ama	duš-ama	-	-	-
množina					
N	*dosj-ę	duš-ę	duš-ē	duš-e	duš-i
G	*dosja-ь	duš-ь	duš-ā	duš-í	duš-ø
D	*dosj-amъ	duš-amъ	duš-ama	duš-ím	duš-am
A	*dosj-ę	duš-ę	duš-ē	duš-e	duš-i
V	*dosj-ę	duš-ę	duš-ē	duš-e	-
L	*dosj-ahъ	duš-ahъ	duš-ama	duš-ích	duš-ah
I	*dosj-ami	duš-ami	duš-ama	duš-emi	duš-ami

* Praslavenski/staroslavenski

Najveći je broj imenica u praslavenskom i staroslavenskom jeziku pripadao *a/ja*-sklonidbi. Na temelju ovih primjera u praslavenskim i staroslavenskim *a*-osnovama i *ja*-osnovama očita je velika razlika. Ove su dvije sklonidbe u praslavenskom i staroslavenskom iste u N jd. gdje u oba slučaja imamo nastavak **–a** (slьz**a**/dosj**a**/duš**a**), A jd. **-ǫ** (slьz**ǫ**/dosj**ǫ**/duš**ǫ**), D mn. **-amъ** (slьz**amъ**/dosj**amъ**/duš**amъ**), L mn. **-ahъ** (slьz**ahъ**/dosj**ahъ**/duš**ahъ**) i I mn. **–ami** (slьz**ami**/dosj**ami**/duš**ami**). Razlike su vidljive u G jd. (slьz**y**/dosj**ę**/duš**ę**), D i L jd. (slьz**ě**/dosj**i**/duš**i**), V jd. (slьz**o**/dosj**e**/duš**e**), I jd. (slьz**ojǫ**/dosj**ejǫ**/duš**ejǫ**), N, A i V mn. (slьz**y**/dosj**ę**/duš**ę**) te G mn. (slьz**ъ**/dosja**ь**/duš**ь**). Što se tiče dvojine *a*-osnova i *ja*-osnova razlike se vide u N, A i V (slьz**ě**/dosj**i**/duš**i**); u G, D, L i I dvojine nastavci se ne razlikuju.

* Hrvatski jezik

U hrvatskom jeziku ne postoji podjela na ove dvije osnove, već su se obje stopile u jednu, a u hrvatskom je to jeziku *e*-sklonidba. Toj sklonidbi pripadaju sve imenice ženskog roda s nastavkom –a (npr. žena, klupa, kuća…), kao i sve imenice muškog i ženskog roda koje u G jd. imaju nastavak –e (npr. zeko, Luce…). Nepalatalne su osnove preuzele gramatičke morfeme od palatalnih, samo je u V jd. obrnuto. Također, možemo vidjeti da je iz praslavenske paradigme u hrvatsku sklonidbu prenesen nastavak – a za N jd. (npr. stsl. slьz**a** / hrv. suz**a**). Iz starih *ja*-osnova preuzet je nastavak **-ę** za G jd. koji je u hrvatskom dao **–ē** (stsl. dušę / hrv. dušē), kao i nastavci za D i L jd. (stsl. duš**i** / hrv. duš**i**). Akuzativni nastavak praslavenskog **-ǫ**, koji vidimo i u jednoj i u drugoj sklonidbi, u hrvatskom je jeziku prešao u nastavak **–u** (stsl. duš**ǫ** / hrv. duš**u**). Nastavak **–om** za I jd. identičan je nastavcima za *i*-osnovu, *u*-osnovu i *o*-osnovu. Znajući da prasl. **-ǫ** u hrv. uvijek daje **-u**, očekivali bismo u I jd. **-oju**, **-eju**, ali imamo **-om**, koje je nastalo analogijom prema I jd. imenica m. i s. roda.

U množinskim nastavcima za N, A i V također vidimo da je iz starih *ja*-osnova preuzet nastavak **–ę**, koji je u hrvatskom za iste padeže dao **–ē** (stsl. dušę / hrv. dušē). Nastavak **–ā**, koji vidimo u hrvatskom G mn. potječe od praslavenskog poluglasa (**ь**, **ъ**) za G mn. (stsl. slьz**ъ** / stsl. duš**ь**).[16] Nastavak **–ama** za D, L i I mn. preuzet je po uzoru na D i I dvojine iz obje sklonidbe (stsl. slьz**ama** / hrv. duš**ama**). Važno je istaknuti da se u D i L jd. imenica kojima osnova završava na k, g, h ispred nastavka –i može provesti sibilarizacija, oni tada prelaze u c, z, s (npr.

[16] Pretpostavka je da je genitivno –ā u množini nastalo od poluglasa koji se očuvao u nekim, za sada neutvrđenim uvjetima. Neki to opet osporavaju jer smatraju da su se poluglasovi u slovenskom i srednjojužnoslavenskom na kraju riječi izgubili još u 10st. Više o tome vidi u : Matasović, Ranko, 2008: 186.

brigi-brizi, sliki-slici…). Ovo pravilo ima i mnogo izuzetaka, ne provodi se dosljedno u ženskih imena i imenica koje znače stanovnice naseljenih mjesta, kao i u mnogih općih imenica.

*Češki jezik

Češki je jezik naslijedio razlikovanje "tvrdih" i "mekih" osnova ženskog roda, a s obzirom na to da je razlika očita dalo bi se zaključiti da postoji čvrsta i jasna razlika između imenica ženskog roda na *-a* i *-e*. Razlika je sljedeća: N jd. **–a/-e**, G jd. **–y/-e**, D, L jd. **-ě/-i**, A jd. **–u/-i**, V jd. **–o/-e**, I jd. **–ou/-í**, N, A,V mn. **–y/e**, G mn. **–ø/-í**, D mn. **–ám/-ím**, L mn. **–ách/-ích**, I mn. **–ami/-emi**. Napravimo li usporedbu čeških imenica ženskog roda na *-a* s praslavenskim *a*-osnovama, uočit ćemo velike sličnosti: identični su padežni nastavci za N jd. (stsl. slьz**a**/ češ.suz**a)**, G jd. (stsl. slьz**y**/ češ. slz**y**), D i L jd. (stsl. slьz**ě**/ češ. slz**ě**), V jd. (stsl. slьz**o** / češ. slz**o**) te množine N, A, V (stsl. slьz**y** / češ. slz**y**) i I (stsl. slьz**ami** / češ. slz**ami**). Kao što je već navedeno u hrvatskom tako je i ovdje očit praslavenski utjecaj nastavka **-ǫ** koji je u češkom A jd. dao nastavak **–u** (slьz**ǫ**/slz**u**). Slično je i kod I jd. gdje je stari nastavak **-ojǫ** prešao u **–ou** (slьz**ojǫ**/slz**ou**), a u L mn. je **-ahъ** prešlo u slično češko **-ách**. U češkom G mn. umjesto **-ъ** imamo ništični nastavak, isto tako u D mn. umjesto **-amъ** imamo samo **–am**.

Na *ja*-osnovu je u češkom jeziku snažno utjecala sklonidba ženskog roda bez nastavka (imenice tipa píseň, odnosno sve imenice na -ň, -ř, -j, -ev, -ec) kojoj je vrlo slična praslavenska *i*-sklonidba ženskog roda. Tako je iz sklonidbe imenica ženskog roda bez nastavka "meka" inačica sklonidbe ženskog roda preuzela nastavke za G, D, L i I jd. i sve množinske nastavke (G jd. píesen**ě/e**; D, L, I jd. písn**i**; N, A, V mn. písn**ě/e**; G mn. písn**í**; D mn. písn**ím**; L mn. písn**ích**; I mn. písn**ěmi**). Nastavci za N i V jd. preuzeti su iz "meke" sklonidbe srednjeg roda (npr. N, V jd. pól**e**), dok porijeklo nastavka za A jd. (**-i**) nije jasno, no vjerojatno je nastavak nastao pod utjecajem sklonidbe imenica ženskog roda bez nastavka.

* Ruski jezik

U ruskom je jeziku postojala *a/ja*-osnova, a razlike su sljedeće: N jd. **–á/-a**, G jd. **–y/-i**, A jd. **–ú/-u**, I jd. **-ój/-oj-u**, N, A mn. **–y/-i**, D mn. **-ám/-am**, L mn. **–áh/-ah**; dok su identični D i L jd. **-é** te G mn. **-ø**. Kategorija živosti u ruskom jeziku zahvaća množinu ženskog roda, stoga je kod imenica za neživo u množini A=N, a kod imenica za živo A=G (N, A mn. gólov**y**/G mn. gólov-**ø**; N mn. žën**y** : G, A mn. žën-**ø**). To je ujedno i jedina razlika u sklonidbi živih i neživih imenica. Kada usporedimo ruske i praslavenske *a*-osnove možemo primijetiti da se podudaraju s praslavenskim A i G jd. te svim padežima u množini, dok je u ruskom D i L jd. nastavak **-e** nasuprot starom **-ě**, A jd. **-u** nasuprot starom **-ǫ** (ǫ se u slavenskim jezicima odrazio kao u) i I jd.

-oj nasuprot **-ojǫ** (što je ruska inačica praslavenskog nastavka). Možemo zaključiti da je ruski jezik u cijelosti preuzeo *a*-sklonidbu od praslavenskog.

Ja-osnove nisu dosljedno prenesene kao što je slučaj s praslavenskim *a*-osnovama. Identični su u N, A jd. (**-a/-u**) te I mn. Zadržalo se i u G, D i L mn., ali je slično kao i češkom jeziku izgubio **ь** ili **ъ** (G duš**ь**/duš**ø**, D duš**amъ**/duš**am**, L duš**ahъ**/duš**ah**).[17] Genitivni nastavak **-i** meki je parnjak tvrdom **-y** iz "tvrdih" osnova do čije alternacije dolazi zbog palatalizirane osnove. D i L jd. imaju nastavak **-é** koji je preuzet iz "tvrde" sklonidbe (npr. slez**é**). Nastavak I jd. **-oj** doživio je u suvremenom jeziku prilagodbu, no porijeklo vuče iz praslavenskog **-ojǫ.** Nastavak u N i (A) mn. istog je porijekla kao i nastavak u G jd. (proizašao iz opreke **y:i**). Možemo zaključiti kako je ruski jezik preuzeo *ja*-osnove u nešto manjoj mjeri, dok je praslavensku *a*-sklonidbu preuzeo u cijelosti, uz određena osuvremenjena.

Na temelju usporedbe starih *a/ja*-osnova, uočavamo, veće ili manje sličnosti i razlike. Praslavenske *a/ja*-osnove u hrvatskom su se jeziku stopile u jedinstvenu *e*-sklonidbu imenica ženskog roda (pripadaju joj sve imenice ženskog roda s nastavkom –a i sve imenice muškog i ženskog roda koje u G jd. imaju nastavak –e). U hrvatskom su se ove imenice odrazile na sljedeći način: N i V jd. preuzet je iz praslavenske *a*-sklonidbe; G, D i L jd. te N, A i V mn. preuzeti su iz *ja*-sklonidbe; A jd. izašao je iz *a/ja*-osnova; I jd. potekao je iz praslavenskih *o*-osnova; G mn. porijeklo vuče iz G mn. *a*-osnova i *o*-osnova; nastavak za D, L i I mn. preuzet je po uzoru na D i I dvojine iz obje sklonidbe. Češki je jezik naslijedio razlikovanje "mekih" i "tvrdih" osnova ženskog roda. Usporedbom čeških imenica ženskog roda na *-a* s praslavenskim *a*-osnovama uočili smo velike sličnosti. Možemo reći da je "tvrda" sklonidba preuzela gotovo sve padežne nastavke jednine i množine iz praslavenskih *a*-osnova, dok je "meka" inačica potpuno različita od *ja*-osnova. Na nju je u češkom jeziku snažan utjecaj izvršila sklonidba ženskog roda bez nastavka kojoj je vrlo slična praslavenska *i*-sklonidba ženskog roda. Nastavci se iz tih dviju sklonidaba preklapaju u G, D, L i I jd. te u svim padežima množine, dok se N i V jd. podudaraju s "mekom" sklonidbom imenica srednjeg roda. Porijeklo nastavka za A jd. nije jasno (pretpostavlja se da je na taj nastavak utjecala sklonidba imenica ženskog roda bez nastavka). Na temelju primjera možemo zaključiti kako je ruski jezik preuzeo *ja*-osnove u nešto manjoj mjeri, dok je praslavensku *a*-sklonidbu preuzeo u cijelosti, uz određena osuvremenjena. Nastavci u padežima *ja*-osnova ruskog jezika vuku sljedeće porijeklo: N, A i I jd. te G, D, L i I

[17] u svim "mekim" osnovama, osim onih na *-ž, -š, -č, -šč*, između nastavka i osnove umeće se suglasnik *j* zbog svog obilježja palatalnosti

mn. preuzeti su iz praslavenskih *ja*-osnova; G jd. te N i A mn. proizašli su iz opreke tvrdo-meko ***–y/-e***; D i L jd. nastavke su preuzeli iz "tvrdih" osnova ženskog roda.

4.2. Sklonidba imenica *i-osnove* ženskog roda

Ova je sklonidba, kao i ostale, povukla svoje korijene iz indoeuropskog. U indoeuropskom prajeziku postojala su dva tipa i-osnova, tzv. proterodinamička i histerodinamička, a od praslavenskog pa na dalje sačuvan je samo proterodinamički.[18] Ova je promjena u starijim razdobljima slavenskih jezika, uz glavne promjene, bila najraširenija. Utjecaj je ove promjene na konsonantske bio stariji od utjecaja mlađih, glavnih promjena. Produktivnost ove promjene u staroslavensko doba dokazuju neke tuđice i neka tuđa imena koja su se preuzima iz grčkih tekstova.[19] *I*-osnove mogu biti muškog ili ženskog roda, a ženska se sklonidba razlikuje od muške jedino u I jd. (kost**ьjǫ**/gost**ьmь**) te u N i V mn. (kost**i**/gost**ije**).

Imenica ženskog roda s *i*-osnovom bilo je puno više nego imenica *i*-osnova muškog roda. Ova se sklonidba sačuvala i u suvremenim slavenskim jezicima. Imenice ženskog roda sačuvale su većinu nastavaka i čine posebnu vrstu sklonidbe ženskog roda. Tako je češka imenička sklonidba sačuvala brojne arhaične crte, a između ostalog mogu se naći ostaci stare kategorije osnova tipa *kost*; u ruskom pripada trećoj sklonidbi koja obuhvaća imenice ženskog roda na meki suglasnik (odn. piskavac), s pravilom da u množini postoji razlika između imenica za ʽživoʼ i onih za ʽneživoʼ; u hrvatskom jeziku *i*-vrsti je najmalobrojnija i pripadaju joj samo neke imenice ženskog roda (npr. kost, glad, ljubav…), zbirne imenice na *–ad* te množina imenica oko, uho i imenica kći.

Tablica 3: i-osnove ženskog roda

	praslavenski	staroslavenski	hrvatski	češki	ruski
jednina					
N	* noĉ-ь	noĉ -ь	noć-ø	noc-ø	noč-ø
G	* noĉь -i	noĉь -i	noć-i	noc-i	noč-i
D	* noĉь -i	noĉь -i	noć-i	noc-i	noč -i
A	* noĉ -ь	noĉ -ь	noć-ø	noc-ø	noč-ø

[18] Matasović, Ranko, 2008: 196.
[19] Hamm, Josip, 1974: 131.

V	* noĉь -i	noĉь -i	noć-i	noc-i	-
L	* noĉь -i	noĉь -i	noć-i	noc-i	noč-i
I	* noĉ -ьjǫ/ijǫ	noĉ -ьjǫ/ijǫ	noć-i/u	noc-i	nočь -ju
dvojina					
N, A, V	* noĉь -i	noĉь -i	-	-	-
G,L	* noĉ -ьju	noĉ -ju/iju	-	-	-
D,I	* noĉ -ьma	noĉ-ьma	-	-	-
množina					
N	* noĉь -i	noĉь -i	noć-i	noc-i	noč-i
G	* noĉ -ьjъ/ii	noĉ -ьjъ/ii	noć-ī	noc-í	noč-éj
D	* noĉ -ьmъ	noĉ -ьmъ	noć-ima	noc-em	noč -jám
A	* noĉь -i	noĉь -i	noć-i	noc-i	noč-i
V	* noĉь -i	noĉь -i	noć-i	noc-i	-
L	* noĉ -ьhъ	noĉ -ьhъ	noć-ima	noc-ech	noč-jáh
I	* noĉ -ьmi	noĉ -ьmi	noć-ima	noc-mi	noč-jámi

* Praslavenski/staroslavenski jezik

Kao što je već i navedeno, kada bismo napravili usporedbu *i*-osnova muškog i ženskog roda u praslavenskom i staroslavenskom, vidjeli bismo da se razlikuju samo u I jd. te N i V mn. Imenice ženskog roda razvile su novi gramatički morfem I jd. pod utjecajem *ja*-osnova.[20] Došlo je i do izjednačavanja N i A mn. jer su oni isti i u imenica tipa *žena.*

*Hrvatski jezik

U hrvatskom jeziku *i*-vrsta obuhvaća isključivo imenice ženskog roda, najmalobrojnija je i pripadaju joj samo imenice koje u N jd. završavaju na suglasnik, imenica *kći* te nekoliko neizvedenih imenica i imenica koje se izvode pomoću nastavaka –ost i –ad. Nastavci su za ovu sklonidbu uglavnom preuzeti iz stare *i*-sklonidbe, a razlika je vidljiva samo u I jd. gdje se umjesto **-ьjǫ/ijǫ** nalazi nastavak **-i** (noĉ**ьjǫ/ijǫ**/noć**i**). „U I jd. nastavk **–i** je arhaizam koji se ne susreće u drugim slav. jezicima (koji imaju nastavak preuzet iz a-osnova).“[21] U hrvatskom I jd. većina imenica može imati nastavak **–i/-ju**, a ispred se nastavka **–ju** imenička osnova jotira, dok zbirne imenice na –ad ne mogu imati nastavka **–ju**. Razlika je i u G mn. (noĉ-**ьjъ-ii**/noć**i**). U G

[20] Damjanović, Stjepan, 2005: 83.
[21] Matasović, Ranko, 2008: 199.

mn. sve imenice mogu imati nastavak **–i**, a nastavak **–iju** mogu imati samo neke imenice npr. *kost*, oblik kostiju u G mn. se razlikuje u nastavku **-ijū** koji ima dvojinsko porijeklo (G, L dv. kost**ьju**).

* Češki jezik

U češkom su jeziku *i*-osnove prešle u sklonidbu ženskog roda bez nastavka, a to je zapravo i suvremena inačica praslavenskih imenica ženskog roda *i*-sklonidbe. S obzirom na to, mogu se naći ostaci stare kategorije osnova tipa *kost*. *I*-sklonidba izvršila je snažan utjecaj na sklonidbu imenica ženskog roda na –e u češkom jeziku.

Razlikuju se samo nastavci u I jd. (stsl. **-ьjǫ/ijǫ** nasuprot češkom **-í**) te u D mn. (stsl. **-ьmъ** / češ. **–em**) i L mn. (stsl. **–ьmъ**/ češ. **-ech**). I jd. je i u češkom vjerojatno arhaizam svojstven malom broju slavenskih jezika, kao i u hrvatskom. Na D mn. utjecaj je izvršio I jd. praslavenske *jo*-sklonidbe muškog i srednjeg roda. L mn. isti je kao i u "tvrdoj" sklonidbi muškog i srednjeg roda u češkom, a potekao je od praslavenskog L na **-ěhъ** iz *a*-osnova (stsl. L mn. plod**ěh**/ češ. plod**ech**).

* Ruski jezik

I-osnova u ruskom jeziku pripada trećoj sklonidbi koja obuhvaća imenice ženskog roda na umekšani suglasnik, s pravilom da u množini postoji razlika između imenica za ʹživoʹ i ʹneživoʹ. Iz praslavenskog je ruska sklonidba preuzela cijelu paradigmu jednine, I jd. **-iju** pravilan je odraz stsl. nastavka **-ьjǫ/ijǫ** jer je **ǫ** u ruskom prešlo u **-u**. U množini su identični samo N i A, ali samo kada se radi o neživom (kod imenica za živo je A=G). U G mn. imamo nastavak **-ej** koji je karakterističan za "meke" sklonidbe svih vrsta u ruskom jeziku pa se tako pojavljuje i ovdje. D, L i I mn. u svim sklonidbenim vrstama ruskog jezika imaju iste nastavke koji su potekli iz stare *a/ja*-sklonidbe, s tim da se kod "mekih" osnova umeće meki suglasnik j.

Možemo reći da se praslavenska *i*-sklonidba ženskog roda u slavenskim jezicima dobro očuvala. Praslavenska sklonidba ženskog roda ove vrste preslikala se u suvremenu istovrjednicu. Vidjeli smo već da se u hrvatskom jeziku razlikuju samo u I jd. (nastavak **-i** arhaizam je svojstven malom broju slavenskih jezika) te G mn. (od G, L dv. imenica *i*-osnova). U češkom jeziku razlikuju se I jd. (isto kao i u hrvatskom), D mn. na koji je utjecaj izvršio I jd. praslavenske *jo*-sklonidbe muškog i srednjeg roda te L mn. koji je potekao iz *a*-osnova. Ova je sklonidba izvršila jak utjecaj na sklonidbu imenica ženskog roda na **–e** u češkom jeziku. Ruski jezik formirao je treću sklonidbu koja je nastala od starih *i*-osnova, a ruski ju jezik deklinira kao "meku"

sklonidbu. Iz praslavenskog je ruska sklonidba preuzela cijelu paradigmu jednine, a u množini su identični samo N i A. D, L i I mn. preuzeti su iz *a/ja*-sklonidbe, tako je i u svim ostalim ruskim sklonidbama, s tim da se kod "mekih" osnova umeće meki suglasnik j.

4.3. Sklonidba imenica s *v-osnovom*

V-osnove potječu od praslavenskih osnova na dugo ***ū**. „Dugo je ***ū** na slavenskom području u heterosilabičnoj poziciji, do koje dolazi u kosim padežima, dalo ***uu**“[22], a u staroslavenskom je dalo **ъv**, po kojem su *v*-osnove i dobile naziv. „Često se takve osnove povode za i-osnovama tvoreći padeže prema i-osnovama.“[23] *V*-osnove su isključivo ženskog roda, a najčešće su se njima označavali fitonimi.

V-osnova ženskog roda još je uvijek prisutna u staroslavenskom jeziku. Ovom se primjenom u staroslavenskom sklanjaju imenice: *buky, brady, žrЬny, ljuby, loky, smoky, crЬky, cěly, horǫgy, neplody, svekry, krъvь*. U starijem je razdoblju *v-sklonidbi* pripadao veći broj imenica. *V*-sklonidba nestala je iz suvremenih jezika, imenice s tom osnovom pripale su drugim vrstama, a neke su čak i nestale iz jezičnog sustava.

Tablica 4: v-osnove ženskog roda

	praslavenski	staroslavenski	hrvatski	češki	ruski
jednina					
N	*krъv-ь	krъv-ь	krv-ø	krev-ø	krov-ø
G	* krъv-e	krъv-e	krv-i	krv-e	krv-i
D	*krъv-i	krъv-i	krv-i	krev-i	krv-i
A	* krъv-ь	krъv-ь	krv-ø	krev-ev	krov-ø
V	* krъv-ь	krъv-ь	krv-i	krev-ev	-
L	* krъv-i	krъv-i	krv-i	krev-i	krv-i
I	* krъv -ьjǫ	krъv -ьjǫ	krv-i/ju	krev-í	krvь-ju
dvojina					
N, A, V	krъv-i	krъv-i	-	-	-
G,L	krъv-u	krъv-u	-	-	-

[22] Hamm, Josip, 1974: 132.
[23] Ivšić, Stjepan, 1970: 199.

D,I	krъv-ama	krъv-ama	-	-	-
množina					
N	krъv-i	krъv-i	krv-i	krv-e	krvь-i
G	krъv-ii	krъv-ii	krv-i	krev-í	kr-éj
D	krъv-ьmъ	krъv-ьmъ	krv-ima	krv-ím	krvь-ám
A	krъv-i	krъv-i	krv-i	krv-e	krv-i
V	krъv-i	krъv-i	krv-i	krv-e	-
L	krъv-ьhъ	krъv-ьhъ	krv-ima	krev-ích	krvь-jáh
I	krъv-ьmi	krъv-ьmi	krv-ima	krv-emi	krvь-jámi

* Praslavenski/staroslavenski jezik

Imenica *krъvь* razlikuje se od drugih imenica ove promjene u N jd. jer je akuzativni oblik preuzeo ulogu nominativa (N loky**ø**/krъv**ь**). Promjena je specifična zbog umetka ***–ьv*** koji se provlači kroz cijelu paradigmu. U ovom je primjeru sklonidbe prisutan utjecaj drugih praslavenskih osnova, prije svega utjecaj *i*-sklonidbe, koji je vidljiv u N, D, A, L i I jd. te svim množinskim nastavcima.

Kada bismo pogledali druge primjere iz ove osnove vidjeli bismo da su njihovi množinski nastavci u G (lokъv**ъ**/krъv**ii)**, D (lokъv**amъ**/krъv**ьmъ**), L (lokъv**ahъ**/ krъv**ьhъ**) i I (lokъv**ami**/krъv**ьmi**) drugačiji. Iako pripada u *v*-sklonidbu, imenica je *krъvь* prisvojila drugačije nastavke, ali i ostale su imenice te osnove prihvatile neke nastavke i-osnove, kao i nastavke preuzeti iz glavne *a/ja*-sklonidbe ženskog roda (npr. D. L i I mn. ima nastavke preuzete iz *a/ja*-sklonidbe).

* Hrvatski jezik

U hrvatskom su se jeziku imenice *v*-sklonidbe nejednako odrazile. Većina je prešla u *e*-vrstu ženskog roda. Neke imenice su prešle u *i*-sklonidbu (imenice *ljúbav* i *krv*), neke su nestale iz jezičnog sustava (*neplody, cěly*), imenica *žrьny* prešla je u *o*-sklonidbu, ostale su prešle u *a*-osnovu prihvativši krajnje *–a* i u N jd. U suvremenom se hrvatskom jeziku sve te ostale imenice praslavenskih *v*-osnova ogledaju i u suglasniku *v* koji je svojevrsni umetak između osnove i nastavka (stsl. *crьky – crьkъve/* hrv. *bȕkva- bȕkve*).

* Češki jezik

U češkom su jeziku stare *v*-osnove u pravilu prešle u sklonidbu ženskog roda bez

nastavka tipa *píseň*, a koja je najbliža starim *i*-osnovama (usp. stsl. *crьky/* češ. *církev- církve*). U prikazanoj paradigmi imenice *krъvь* u N jd. nalazi se nepostojano *-e* koje se gubi u G jd. te N, A, V i I mn. Jedini ostatak stare *v*-sklonidbe i ovdje je suglasnik *v*.

* Ruski jezik

U ruskom se jeziku praslavenska *v*-sklonidba uglavnom stopila s trećom sklonidbom pa tako vidimo potpuno iste nastavke kao one u *i*-osnovi. U navedenom primjeru javlja se nepostojano *o* i to samo u N i A jd. Ova je glasovna promjena i inače karakteristična za imenice čija osnova ima dva ili više konsonanata, u takvim se slučajevima umeće samoglasnik *o* ili *e* (*kámen'-kámnja*).

Na temelju usporedbe stare *v*-osnove s današnjim stanjem, možemo zaključiti kako je *v*-sklonidba praslavenskog jezika u suvremenim jezicima nestala, odnosno stopila se s ostalim sklonidbama. Tako je u hrvatskom većina tih imenica prešla u *e*-vrstu ženskog roda, pojedine imenice prešle su u *i*-vrstu, neke u *a*-vrstu muškog roda, a neke su nestale iz jezičnog sustava. U češkom jeziku su imenice *v*-osnove prešle u deklinaciju ženskog roda bez nastavka tipa *píseň*, što je svojevrsna češka inačica *i*-sklonidbe. U ruskom jeziku došlo je do stapanja *v*-osnove s trećom deklinacijom. Ruski ih jezični sustav deklinira kao "meke" osnove jer treća sklonidba u ruskom jeziku podrazumijeva imenice ženskog roda na "meki" suglasnik.

4.4. Sklonidba imenica s r-osnovom

R-osnove pripadaju konsonantskim promjenama. Te su se promjene već u praslavenskom jeziku počele raspadati zbog snažnog utjecaja drugih deklinacija (osobito *i*-osnove), no bez obzira na to ostavile su trag i u suvremenim jezicima. U praslavenskom su se od nekadašnjih *r*-osnova zadržale samo dvije imenice, *mati* i *dьĉi*.

Tablica 5: r-osnove ženskog roda

	praslavenski	staroslavenski	hrvatski	češki	ruski
jednina					
N	* dьĉi-ø	dьĉi-ø	kći- ø	dcer-a	doč'-ø
G	*dьĉer-e	dьĉer-e	kćer-i	dcer-y	dóčer -i

D	* dьĉer-i	dьĉer-i	kćer-i	dceř-i	dóčer -i
A	* dьĉer-ь	dьĉer-ь	kćer-ø	dcer -u	dóč-ø
V	* dьĉ-i	dьĉ-i	kćer-i	dcer -o	-
L	* dьĉer-i	dьĉer-i	kćer-i	dcer -e	dóčer -i
I	* dьĉer-ijǫ	dьĉer-ijǫ	kćer-i/ju	dcer -ou	dóčer '-ju
dvojina					
N, A, V	dьĉer-i	dьĉer-i	-	-	-
G,L	dьĉer-u	dьĉer-u	-	-	-
D,I	dьĉer- ьma	dьĉer- ьma	-	-	-
množina					
N	* dьĉer-i	* dьĉer-i	kćer-i	dcer-y	dóčer -i
G	* dьĉer-ь	* dьĉer-ь	kćer-i	dcer-ø	dočer -éj
D	* dьĉer-ьmъ	* dьĉer-ьmъ	kćer-ima	dcer-ám	dočer -jám
A	* dьĉer-i	* dьĉer-i	kćer-i	dcer -y	dočer -éj
V	* dьĉer-i	* dьĉer-i	kćer-i	dcer -y	-
L	* dьĉer-ьhъ	* dьĉer-ьhъ	kćer-ima	dcer -ách	dočer -jáh
I	* dьĉer-ьmi	* dьĉer-ьmi	kćer-ima	dcer -ami	dočer -jámi

* Praslavenski/staroslavenski jezik

Nastavci *r*-osnove vrlo su usko povezani s nastavcima iz *i*-osnova. Možemo primijetiti da se nastavci podudaraju u D, A, V, L i I jd (uspoređeno s tablicom 3), kao i u svim množinskim padežima, osim u G mn. Specifičnost je ove sklonidbe umetak *-er-* u svim padežima osim N i V jd.

* Hrvatski jezik

U hrvatskom jeziku imenica *dьĉi* stopila se s *i*-osnovama od kojih se razlikuje samo u N jd. jer zbog okrnjene osnove ima nastavak *-i* (*kćî- kćèri- kćèri- kćêr*…). Od praslavenske se *r*-osnove sačuvao umetak *-er-* u svim padežima osim N jd. Imenica *mati* priklonila se *e*-vrsti ženskog roda sačuvavši umetak *-er-* u svim padežima osim u N i V jd., kao što je i u praslavenskom. Njezin N i V te nastavak *-ø* u A jd. preuzeti su iz stare *r*-sklonidbe (stsl. N, V jd. *mati-ø/* hrv. *mȁti*; stsl. A jd. *mater-*ь*/* hrv. *mȁter-ø*), a ti su nastavci u staroslavenskom preuzeti iz *i*-sklonidbe ženskog roda što ukazuje na povezanost ove imenice s *i*-vrstom.

* Češki jezik

U češkom su se jeziku obje imenice stopile s "tvrdom" sklonidbom ženskog roda. Kod imenice *dcera* ostao je umetak *-er-* koji se stopio s osnovom (*dc**er**-a, dc**er**-y, dc**eř**-i…*), dok kod imenice *matka* nisu vidljivi ostaci *r*-sklonidbe (matk**a**, matk**y**, matc**e**…)

* Ruski jezik

R-osnove u ruskom su se jeziku odrazile kao osnove treće deklinacije na meki suglasnik. Nastavci su identični, osim što se između osnove i nastavka umeće infiks *-er-*, dok N jd. zadržava krnju osnovu (*mat', dočʹ*). Na isti se način sklanja i imenica matʹ (matʹ, máter**i**, máter**i**...; mn. máter**i**, mater**éj**, mater**jám**).

Imenice praslavenskih *r*-osnova u određenoj su mjeri ostavile trag u suvremenim jezicima. U hrvatskom se jeziku imenica *dьĉi* stopila se *i*-osnovama, a imenica *mati* prešla je u *e*-vrstu ženskog roda, no obje su sačuvale umetak *-er-* u svim padežima osim u N i V jd. U češkom su se jeziku obje imenice stopile s "tvrdom" sklonidbom ženskog roda, ali samo je imenica *dьĉi* sačuvala umetak *-er-* koji se stopio s osnovom. U ruskom jeziku ove su imenice prešle u treću deklinacijsku vrstu s osnovom na "meki" suglasnik, a ostale su specifične samo po umetku *–er*.

5. Zaključak o sklonidbi imenica ženskog roda u slavenskim jezicima

Uobičajeno je u staroslavenskim gramatikama dijeliti imenice na sklonidbene vrste prema završetku njihove osnove. Staroslavenski je takvu podjelu naslijedio iz praslavenskoga, a ovaj iz praindoeuropskog jezika. U staroslavenskom su se jeziku imenice ženskog roda dijelile na glavnu *a/ja*-promjenu, zatim *i*-promjenu, *v*-promjenu te konsonantska *r*-promjenu. *A/ja*-promjena, kao jedna od najjačih promjena, održala se na cijelom području slavenskih jezika. U Hrvatskom jeziku razlikujemo dvije deklinacijske vrste koje se odnose na ženski rod, *e*-vrstu i *i*-vrstu. Češki jezik ima specifični imenički deklinacijski sustav koji se temelji na rodu. U češkom jeziku sklonidba imenica ženskog roda ima nekoliko različitih inačica, a tako je i u muškom i srednjem rodu. Ruski jezik ima dvije deklinacijske vrste koje se odnose na ženski rod, jedna obuhvaća imenice ženskog roda na *a* i *ja*, a druga obuhvaća imenice ženskog roda na meki

suglasnik. Te se dvije sklonidbe u ruskom jeziku još dodatno granaju na nekoliko inačica s vlastitim specifičnostima.

Usporedbom praslavenskih i staroslavenskih imenica ženskog roda s imenicama iz suvremenih slavenskih jezika uočavamo veće ili manje sličnosti. Pojedine sklonidbe raširile su se u različite suvremene sklonidbe, a najveća je pomutnja u razvrstavanju na "meke" i "tvrde" osnove, ali zato su gotovo sve promjene zadržale isti rod i u suvremenim jezicima. U ovom ćemo poglavlju sažeto prikazati kako se pojedina praslavenska i staroslavenska deklinacija odrazila na deklinacije u suvremenim jezicima:

a) Praslavenske *a/ja*-osnove u hrvatskom su se jeziku stopile u jedinstvenu *e*-sklonidbu imenica ženskog roda. U hrvatskom su se ove imenice odrazile na sljedeći način: N i V jd. preuzet je iz praslavenske *a*-sklonidbe; G, D i L jd. te N, A i V mn. preuzeti su iz *ja*-sklonidbe; A jd. izašao je iz *a/ja*-osnova; I jd. potekao je iz praslavenskih *o*-osnova; G mn. porijeklo vuče iz G mn. *a*-osnova i *o*-osnova; nastavak za D, L i I mn. preuzet je po uzoru na D i I dvojine iz obje sklonidbe. U češkom je jeziku zadržana razlika između "mekih" i "tvrdih" osnova ženskog roda. Možemo reći da je "tvrda" sklonidba preuzela gotovo sve padežne nastavke jednine i množine iz praslavenskih *a*-osnova, ali "meka" inačica je potpuno različita od *ja*-osnova. Na nju je u češkom jeziku snažan utjecaj izvršila sklonidba ženskog roda bez nastavka, kojoj je vrlo slična praslavenska *i*-sklonidba ženskog roda. Preklapanja u nastavcima između tih dviju sklonidaba vidimo u G, D, L i I jd. te u svim padežima množine, dok se N i V jd. podudaraju s "mekom" sklonidbom imenica srednjeg roda. Porijeklo nastavka za A jd. nije jasno. Ruski jezik preuzeo je *ja*-osnove u nešto manjoj mjeri, ali praslavensku *a*-sklonidbu preuzeo je u cijelosti (uz određena osuvremenjena). Nastavci u padežima *ja*-osnova ruskog jezika imaju sljedeće porijeklo: N, A i I jd. te G, D, L i I mn. preuzeti su iz praslavenskih *ja*-osnova; G jd. te N i A mn. proizašli su iz opreke tvrdo-meko ***–y/-e***; D i L jd. nastavke su preuzeli iz "tvrdih" osnova ženskog roda.

b) Praslavenska se *i*-sklonidba ženskog roda u slavenskim jezicima vrlo dobro očuvala. Možemo reći da se ta sklonidba gotovo preslikala u svoju suvremenu istovrjednicu. U hrvatskom se jeziku razlikuju samo u I jd. (nastavak -i arhaizam je svojstven malom broju slavenskih jezika) te G mn. U češkom je jeziku, isto kao i u hrvatskom, razlika u I jd. Također, razlikuje se i u D mn. na koji je utjecaj izvršio I jd. praslavenske *jo*-sklonidbe muškog i srednjeg roda te L mn. koji je potekao iz *a*-osnova. *I*-sklonidba izvršila je jak utjecaj na sklonidbu imenica ženskog roda na –e u češkom jeziku. Ruski jezik formirao je treću sklonidbu koja je nastala od starih *i*-osnova. Tu sklonidbu, ruski

jezik, deklinira kao "meku" sklonidbu. Iz praslavenskog je ruska sklonidba preuzela cijelu paradigmu jednine, a u množini su identični samo N i A. Osnove u D, L i I mn. preuzete su iz *a/ja*-sklonidbe, tako je i u svim ostalim ruskim sklonidbama, s tim da se kod "mekih" osnova umeće meki suglasnik j.

c) Usporedbom stare *v*-osnove s današnjim stanjem, možemo zaključiti kako je *v*-sklonidba praslavenskog jezika u suvremenim jezicima nestala, odnosno stopila se s ostalim sklonidbama. U hrvatskom je većina tih imenica prešla u *e*-vrstu ženskog roda, pojedine imenice prešle su u *i*-vrstu, neke u *a*-vrstu muškog roda, a neke su nestale iz jezičnog sustava. U češkom jeziku su imenice *v*-osnove prešle u deklinaciju ženskog roda bez nastavka tipa *píseň*, što je svojevrsna češka inačica *i*-sklonidbe. U ruskom jeziku došlo je do stapanja *v*-osnove s trećom deklinacijom. Ruski jezični sustav deklinira *v*-osnove kao "meke" jer treća sklonidba u ruskom jeziku podrazumijeva imenice ženskog roda na "meki" suglasnik.

d) Imenice praslavenskih *r*-osnova ostavile su određen trag u suvremenim jezicima. U hrvatskom jeziku imenica *dьcĥi* stopila se s *i*-osnovama, a imenica *mati* prešla je u *e*-vrstu ženskog roda, no obje su sačuvale umetak *-er-* u svim padežima osim N i V jd. U češkom su se jeziku obje imenice stopile s "tvrdom" sklonidbom ženskog roda i samo je imenica *dьcĥi* sačuvala umetak *-er-* koji se stopio s osnovom. U ruskom jeziku ove su imenice prešle u rusku inačicu *i*-sklonidbe ženskog roda, odnosno u treću deklinacijsku vrstu s osnovom na "meki" suglasnik, a ostale su specifične samo po umetku *–er*.

Popis literature

1) Babić, Stjepan; Finka, Božidar; Moguš, Milan, 1996. *Hrvatski pravopis*, 4. izdanje, Školska knjiga, Zagreb.
2) Barić, Eugenija i sur., 2005. *Hrvatska gramatika*, 4. izdanje, Školska knjiga, Zagreb.
3) Bratulić, Josip i sur., 2009. *Povijest hrvatskoga jezika*, 1. knjiga: srednji vijek, Croatica, Zagreb.
4) Damjanović, Stjepan, 2005. *Slovo iskona*, Matica Hrvatska, Zagreb.
5) Damjanović, Stjepan, 2005. *Staroslavenski jezik*, Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb.
6) Damjanović, Stjepan i sur., 2004. *Mali staroslavensko-hrvatski rječnik*, Matica Hrvatska, Zagreb.
7) Hamm, Josip, 1974. *Staroslavenska gramatika*, Školska knjiga, Zagreb.
8) Ham, Sanda, 2002. *Školska gramatika hrvatskoga jezika*, Školska knjiga, Zagreb
9) Ivšić, Stjepan, 1970. *Slavenska poredbena gramatika*, priredili: Josip Vrana i Radoslav Katičić, Školska knjiga, Zagreb.
10) Kapović, Mate, 2008. *Uvod u indoeuropsku lingvistiku*, Matica hrvatska, Zagreb.
11) Martinet, André, 1987. *Indoevropski jezik i "Indoevropljani"*, prevela s francuskog: Jasmina Grković, Književna zajednica Novog Sada, Novi Sad.
12) Matasović, Ranko; 2005. *Jezična raznolikost svijeta: podrijetlo, razvitak, izgledi*, 1. izdanje, Algoritam, Zagreb.
13) Matasović, Ranko, 2008. *Poredbenopovijesna gramatika hrvatskoga jezika*, Matica Hrvatska, Zagreb.
14) Matasović, Ranko, 2001. *Uvod u poredbenu lingvistiku*, Matica Hrvatska, Zagreb.
15) Mihaljević, Milan, 2002. *Slavenska poredbena gramatika*, 1. dio: uvod i fonologija, Školska knjiga, Zagreb.
16) Moguš, Milan, 1993. *Povijest hrvatskoga književnoga jezika*, Nakladni zavod Globus, Zagreb.
17) Pavuna, Stanka, 2001. *Rusko-hrvatski praktični rječnik*, 1. izdanje, Školska knjiga, Zagreb.
18) Profeta, Dušanka; Novosad, Alen, 1999. *Hrvatsko-češki rječnik*, Informator, Zagreb.
19) Rehder, Peter, 2011. *Uvod u slavenske jezike (s uvodom u balkanistiku*), preveo s njemačkog: Ivan Jurčević, Sveučilište J. J Strossmayera u Osijeku / Filozofski fakultet, Osijek.